

انجمن اسلامی مهندسين

روايتی از سرگذشت یکی از نهادهای مدنی ایران

در سده اخير

نگارش کلاکی

www.ketab.ir

انجمن اسلامی مهندسين

روایتی از سرگذشت یکی از نهادهای مدنی ایران در سده اخیر

نرگس کلاکی

طراح جلد: سعید زاشکانی - امور فنی و صفحه‌آرایی: انتشارات کویر

چاپ و صحافی: غزال - شمارگان ۳۰۰ - قیمت ۱۲۷۰۰۰ تومان

شابک: ISBN: 978-964-214-364-1 چاپ اول ۱۴۰۱

نشانی: تهران کریم‌خان زندابتدای قائم‌مقام فراهانی کوی یکم شماره ۲۰ - ساختمان کویر

کد پستی: ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۱ - تلفن: ۸۸۳۰۱۹۹۲ - ۹ - ۸۸۳۴۲۶۹۸ - نمابر: ۸۸۳۴۲۶۹۷

KavirPublishingCo

Kavir.Pub

Kavirbook@gmail.com

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،

به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)

بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است

فهرست

۹	پیش‌گفتار
۱۵	مقدمه گردآورنده

بخش اول

اوضاع سیاسی - اجتماعی ایران از شهریور ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲

(۵۳-۲۱)

۲۳	فصل اول: برخی از حوادث ناشی از اشغال ایران و سقوط رضاخان
۲۳	فروپاشی نظام استبداد وابسته
۲۴	اوضاع ایران پس از اشغال
۲۷	فعالیت و تبلیغات احزاب و جریان‌های سیاسی
۲۸	حزب توده
۳۱	حزب ایران
۳۵	حزب اراده ملی

فصل دوم: برخی نهادهای صنفی، فرهنگی و اسلامی مؤثر در شکل‌گیری انجمن اسلامی

۳۹	مهندسین
۳۹	کانون اسلام
۴۳	کانون نشر حقایق اسلامی

۲۳ انجمن اسلامی دانشجویان
۴۷ کانون مهندسين ايران
۴۸ الف) اعتصاب مهندسين
۵۱ ب) اشعاب در کانون مهندسين ايران

بخش دوم

اوضاع سياسی - اجتماعی ايران

پس از کودتای ۲۸ مرداد تا رویدادهای سالهای ۱۳۴۲-۱۳۳۹

(۱۰۴-۵۵)

۵۷ فصل اول: کشمکش‌های تفتی پس از شهریور ۱۳۲۰، کودتا، شانزده آذر ۱۳۳۲ و ...
۵۷ کشمکش‌های تفتی پس از شهریور ۱۳۲۰
۶۱ کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
۶۲ واقعه ۱۶ آذر ۱۳۳۲
۶۴ مهم‌ترین حوادث کشور در سال‌های ۳۹-۱۳۳۳

۶۷ فصل دوم: تغییر در آرایش نیروهای سياسی
۶۸ نهضت مقاومت ملی
۶۹ فعالیت‌های سياسی در نهضت مقاومت ملی

۷۳ فصل سوم: تأسیس «متاع» (مکتب تربیتی، اجتماعی و عملی)
----	---

۷۳ جمعیت متاع
۷۹ ۱. انجمن اسلامی مهندسين
۷۹ ۲. انجمن اسلامی پزشکان
۸۱ ۳. انجمن اسلامی بانوان
۸۱ ۴. انجمن اسلامی معلمان
۸۲ ۵. شرکت سهامی انتشار
۸۴ جلوگیری ساواک از فعالیت‌های شرکت سهامی انتشار

۸۶	۶. مؤسسه اسلامی نارمک
۸۷	تأسیس مسجد جامع نارمک
۸۸	۷. مؤسسه فرهنگی «اخلاق»
۸۹	الف. دبیرستان کمال
۹۶	ب. دبیرستان کوثر
۹۷	فصل چهارم : تجدید فعالیت سیاسی احزاب
۹۷	جبهه ملی دوم
۹۹	کنگره جبهه ملی دوم
۱۰۰	نهضت آزادی ایران
۱۰۳	محاكمه اعضای نهضت آزادی
۱۰۴	فعالیت نهضت آزادی در خارج از کشور

بخش سوم

شکل گیری، دلایل و مراحل اولیه تأسیس انجمن اسلامی مهندسين

(۱۰۵-۱۸۰)

۱۰۷	فصل اول : زمینه‌های شکل‌گیری، اهداف و وظایف انجمن اسلامی مهندسين
۱۱۴	مؤسسين انجمن اسلامی مهندسين
۱۱۶	تشکیل اولین جلسه رسمی انجمن اسلامی مهندسين
۱۱۷	نخستین جلسه مجمع عمومی انجمن اسلامی مهندسين
۱۱۹	چگونگی تنظیم اساسنامه انجمن
۱۲۱	ساختار تشکیلاتی انجمن
۱۲۶	شیوه عضوگیری
۱۲۹	محل تشکیل انجمن
۱۳۰	منابع مالی انجمن
۱۳۲	شعب انجمن

۱۳۷	فصل دوم: ارتباط انجمن اسلامی مهندسين با ساير نهادها، تشکلهای و شخصیتها
۱۳۷	ارتباط انجمن اسلامی مهندسين با عالمان دينی و مراجع
۱۴۶	برگزاری همایش «مرجعیت و روحانیت»
۱۵۲	ارتباط انجمن اسلامی مهندسين با دانشگاه
۱۵۵	انجمن اسلامی مهندسين و كانون مهندسين ايران

۱۶۱	فصل سوم: مراحل تطور، تحول و موانع فعالیت انجمن از تأسیس تا ۱۳۵۷
۱۶۱	ثبت انجمن
۱۶۴	برخوردهای ساواک با انجمن
۱۶۹	توقیف فعالیت های انجمن
۱۷۳	نقش اعضای انجمن اسلامی مهندسين در رویدادهای منتهی به ۲۲ بهمن ۱۳۵۷

بخش چهارم

گستره فعالیت های انجمن اسلامی مهندسين

(۱۸۱-۲۴۸)

۱۸۳	فصل اول: فعالیت های فرهنگی و حرفه ای
۱۸۳	هنرستان کارآموز نارمک
۱۹۲	هدف از تأسیس هنرستان کارآموز نارمک
۱۹۸	هنرستان فرهنگی کرج یا پیام امید
۲۰۳	فصل دوم: فعالیت های اجتماعی، عمرانی و عام المنفعه
۲۰۴	کمک به زلزله زدگان
۲۰۴	الف) زلزله بوئين زهرا
۲۰۷	ب) زلزله شمال خراسان
۲۱۱	تهیه نقشه کتابخانه در نجف اشرف

پیش‌گفتار

«انجمن اسلامی مهندسين» خداوند رحمان را شاکر است که در پایان شصت و چهارمین سالگرد فعالیت خود، با انتشار کتاب حاضر، گزارشی از تلاش‌ها و فعالیت‌ها و خدمات دینی، فرهنگی و اجتماعی انجمن را در طول این مدت تقدیم هموطنان عزیز نماید.

بنیان‌گذاران «انجمن اسلامی مهندسين» همواره خواهان تحول و اصلاحات دینی، فرهنگی و اجتماعی بودند. مهندس مهدی بازرگان و سایر بنیان‌گذاران انجمن از اساتید برجسته دانشگاه و یا مهندسان فعال و شخصیت‌های بارز اجتماعی به شمار می‌رفتند. آنان به‌رغم وجود شرایط نامساعد برای ایجاد تشکل‌های مستقل مدنی و فضای خفقانی که پس از کودتای مرداد ۱۳۳۲ بر جامعه ایران حاکم بود، به تلاش خود برای پاسخگویی به احتیاج روز جامعه ایران ادامه دادند و به ایراد سخنرانی‌ها و انتشار کتاب‌های متعددی در این باره پرداختند. از جمله می‌توان به سخنرانی مهندس بازرگان که تحت همین عنوان: «احتیاج روز» در سال ۱۳۳۶ ایراد و سپس به صورت مقاله منتشر و مورد استقبال گسترده واقع شد، اشاره کرد. در اثر مذکور احتیاج روز جامعه ایران «تربیت اخلاقی افراد و تمرین آنها برای اداره صحیح جامعه» معرفی شده و به این منظور همکاری‌های اجتماعی و فعالیت‌های جمعی از ملزومات آن دانسته و تشویق و ترویج گردیده بود.

بنیان‌گذاران «انجمن» در تحقق اهداف خود پر تلاش و موفق بودند زیرا خود را به عنوان «مسلمان روشنفکر» بیش از «سایرین محتاج و موظف به تربیت، تقویت و تجمع» و همکاری‌های اجتماعی می‌دیدند. از این رو اصول و ارزش‌های مذکور را در اساسنامه انجمن در سرلوحه اهداف خود قرار دادند و تا پایان عمر برای تحقق آنها کوشیدند.

توجه به ضرورت اصلاح خود قبل از پرداختن به اصلاح دیگران از وجوه ممیزه «انجمن» در مقایسه با سایر سازمان‌ها و انجمن‌ها و از عوامل مهم بقا و تلاش آن طی ۶۴ سال حیات آن بوده است. همین اعتراف در فضایی که عموماً تمایل داریم سایرین را دعوت به امور نیکو

نماییم، در حالی که از تکالیف خود غفلت می‌کنیم از عوامل مهم کسب اعتماد اعضا و علاقه‌مندان انجمن محسوب می‌گردد. بنیان‌گذاران و اعضای انجمن نمی‌خواهند که از مصادیق آیه ۴۴ سوره شریفه بقره: «أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنفُسَكُمْ» باشند، زیرا از همین غفلت از ضعف‌های اخلاقی و تجربی است که بیشترین ضربات و صدمات برای ما و جامعه پدید آمده و می‌آید.

بنیان‌گذاران آنچنان که خواهیم دید به تعالی و تربیت خود و مردم اهمیت فراوان می‌دادند، به طوری که در ماده ۱ اساسنامه اولیه انجمن که ناظر به «منظور و مرام» انجمن می‌باشد، در سه بند الف، ب و ج چنین می‌خوانیم:

الف. اجتماع و ارتباط و تعاون ما بین مهندسان مسلمان.

ب. تقویت ایمان و کسب معرفت و تعظیم شعائر اسلامی.

ج. اصلاحات و اقدامات اجتماعی عملی مفید به طور مستقیم یا با مشارکت و همکاری جمعیت‌های مشابه موجود.

در سه بند مذکور، روی «اجتماع»، «ارتباط»، «تعاون»، خودسازی و «کسب معرفت» و «تعظیم شعائر اسلامی» به شکل آگاهانه و «انجام اقدامات و اصلاحات اجتماعی عملی مفید» مستقلاً یا با «مشارکت جمعیت‌های مشابه موجود» تأکید شده است، که نشان دهنده روحیه همکاری و هم‌افزایی با دیگر تشکل‌های هم‌هدف می‌باشد.

در ماده ۲، اشکال مختلف فعالیت‌ها و راه‌های وصول به «منظور و مرام» انجمن ذیل بندهای الف، ب و ج و د از جمله:

«تشکیل یا تقویت جلسات و نشریات و ...»

«ایجاد یا تقویت مؤسسات تعاونی و فرهنگی و تربیتی و بهداشتی و عمرانی و ...»

«مراجعات و اقدامات در قبال مقامات دولتی و عمومی به منظور امر به معروف و نهی از منکر».

مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

ترسیم چنین راهکارها برای وصول به اهداف مندرج در اساسنامه انجمن، حکایت از بینشی واقعیت‌گرا، آشنا به توان و امکانات خود و همچنین واقف به فضا و زمان عمل دارای خروجی مثبت و اعتلا بخش، می‌باشد. دستاوردهای مفیدی که «انجمن اسلامی مهندسين»

در طول حیات پر ثمر و برکت خود به‌رغم موانع پر شمار، موفق به کسب آنها شده است حاصل چنین نگرشی است که زنده یاد مهندس بازرگان و بنیان‌گذاران «انجمن» از تجربه زیسته و مطالعه و بررسی و مشاهده رویدادهای تاریخ معاصر ایران و آشنایی با فرهنگ و تاریخ جوامع دیگر و تفکر در قرآن کریم و مآثر اسلامی کسب کرده بودند.

مهندس بازرگان در سال ۱۳۴۲ در دادگاه غیر صالح تجدید نظر نظامی، ذیل عنوان دستاوردهای اولین زندان (سال ۱۳۳۴)، می‌گوید:

«تفکر و توجه به این حقیقت که درد ایران نه با تشکیل یک حزب سیاسی حل می‌شود و نه حتی با روی کار آمدن یک دولت ملی از طریق اکثریت در مجلس یا تحمیل و تصادفات سیاسی و آسمانی. آنچه لازم‌تر و واجب‌تر از همه چیز است بعد از عشق و پرستش، تربیت دموکراسی و امکان مجتمع شدن و همکاری است که ما ... فاقد آن هستیم. نه می‌توانیم دور هم جمع بشویم و نه وقتی دور هم جمع شدیم، حاضر به گذشت و سازش و همکاری هستیم. پس باید عجلتاً، عملاً خود را برای فعالیت‌های اجتماعی تربیت کنیم. این افکار و استدلال‌ها را بعداً در یک سخنرانی جشن عید فطر انجمن اسلامی دانشجویان در دانشکده کشاورزی کرج مطرح کردم و چاپ شده است: «احتیاج روز»^۱.

مهندس بازرگان با توجه به چنین قصد و نگرشی اقدام به تشکیل سازمان «متاع» (مکتب تربیتی اجتماعی عملی) نمود که حاصل نظری آن سخنرانی و مقاله «احتیاج روز» و حاصل عملی آن تشکیل انجمن‌ها و مؤسسات، مدارس هنرستان‌ها، شرکت‌ها و کارخانه‌ها و خدماتی به شرح زیر بود:

- انجمن اسلامی مهندسين،
- انجمن اسلامی پزشکان،
- انجمن اسلامی معلمان،
- انجمن اسلامی بانوان،
- شرکت سهامی انتشار،
- مؤسسه اسلامی نارمک،
- مؤسسه فرهنگی اخلاق،

۱. مجموعه آثار مهندس مهدی بازرگان، ج ۶، مدافعات، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۵، ص ۲۵۸ و ۲۵۹.